

## РОЗДІЛ 4 СЕМІТСЬКІ МОВИ

УДК 811.411.21'373.6

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.45.2.25>

### ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКИ В ГАЛУЗІ МОРСЬКОЇ ТОРГІВЛІ ТА СУДНОПЛАВСТВА В СУЧАСНІЙ АРАБСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

### ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF MARITIME TRADE AND NAVIGATION VOCABULARY IN MODERN STANDARD ARABIC

**Кононенко В.Г.,**

*orcid.org/0000-0002-9729-0176*

*старший викладач кафедри східної і слов'янської філології  
Київського національного лінгвістичного університету*

**Котова Я.О.,**

*orcid.org/0009-0002-3620-9458*

*студентка III курсу факультету східної і слов'янської філології  
Київського національного лінгвістичного університету*

У статті здійснено комплексний етимологічний аналіз лексики, пов'язаної з морською торгівлею, судноплаванням, портовою діяльністю та логістикою в сучасній арабській літературній мові. Дослідження ґрунтується на поєднанні діахронічного та синхронічного підходів і спрямоване на виявлення джерел походження морської термінології, шляхів її формування та семантичної еволюції. Дослідження етимології морської лексики є актуальним, оскільки дозволяє реконструювати історичні контакти, вплив технологічного прогресу та формування міжнародної термінології. Актуальність дослідження визначається також необхідністю впорядкування галузевої терміносистеми, уникнення неточностей у перекладі специфічної лексики морської галузі.

Матеріалом дослідження стали 130 лексем, дібраних методом суцільної вибірки з арабсько-англійських, англійсько-арабських, арабсько-українських та англійсько-українських словників. Проаналізовану лексику було систематизовано за чотирима тематичними групами: специфічна лексика морської галузі; назви суден, їх елементів і технічних характеристик; лексика портової діяльності та логістики; термінологія морських природних явищ. У межах кожної групи встановлено співвідношення питомої арабської та запозиченої лексики, визначено кореневу структуру термінів, словотвірні моделі та особливості семантичних змін.

Результати дослідження засвідчили домінування питомих арабських лексем у всіх тематичних групах, що підтверджує стійкість семітської словотвірної системи та її здатність продукувати спеціальну термінологію на основі власних дериваційних ресурсів. Водночас виявлені запозичення з грецької, латинської, перської, а також із сучасних європейських мов (англійської та французької), ілюструють багатомовні торговельні й культурні контакти арабського світу. Особливу увагу приділено феномену зворотного запозичення, який відображає складні процеси мовної циркуляції між Сходом і Заходом у сфері мореплавання.

Практична цінність статті полягає в систематизації морської термінології арабської літературної мови та створенні теоретичного підґрунтя для подальших лексикографічних і перекладознавчих досліджень, а також для вивчення регіональних діалектів і професійних говірок, пов'язаних із морською справою.

**Ключові слова:** арабська мова, етимологія, морська термінологія, судноплавання, морська торгівля, лексикологія, запозичення.

The article provides a comprehensive etymological analysis of the vocabulary related to maritime trade, navigation, port activities, and logistics in Modern Standard Arabic. The study is based on a combination of diachronic and synchronic approaches and aims to identify the sources of maritime terminology origin, the ways of its formation, and its semantic evolution. The investigation of the etymology of maritime vocabulary is particularly relevant, as it makes it possible to reconstruct historical contacts, trace the influence of technological progress, and examine the formation of international terminology. The relevance of the research is also determined by the need to systematize the sector-specific terminological framework and to avoid inaccuracies in translating specialized maritime vocabulary.

The research material consists of 130 lexical units selected through continuous sampling from Arabic–English, English–Arabic, Arabic–Ukrainian, and English–Ukrainian dictionaries. The analyzed vocabulary is systematized into four thematic groups: specific maritime terminology; names of vessels, their structural elements and technical characteristics; vocabulary related to port activities and logistics; and terminology describing maritime natural phenomena. Within each group, the correlation between native Arabic and borrowed lexemes is established, and the root structure of terms, word-formation models, and patterns of semantic change are identified.

The findings demonstrate the predominance of native Arabic lexemes across all thematic groups, confirming the stability of the Semitic word-formation system and its capacity to generate specialized terminology through its own derivational resources. At the same time, borrowings from Greek, Latin, Persian, as well as from modern European languages (English and French), illustrate centuries-long trade and cultural contacts within the Arab world. Special attention is paid to the phenomenon of reverse borrowing, which reflects complex processes of linguistic circulation between East and West in the sphere of maritime navigation. The practical value of the article lies in the systematization of maritime terminology in Modern Standard Arabic and in establishing a theoretical foundation for further lexicographic and translation studies, as well as for the investigation of regional dialects and professional sociolects associated with maritime activities.

**Key words:** Arabic language, etymology, maritime terminology, navigation, maritime trade, lexicology, borrowings.

**Постановка проблеми.** Етимологія як частина мовознавства служить надзвичайно важливим інструментом для розуміння структури, історичного розвитку лексичного складу мови та її культурного змісту.

Арабська мова належить до семітських мов, з погляду типологічної класифікації є флективною та має у своїй структурі деривацію як головний лексикоутворюючий інструмент. Абсолютна більшість слів в арабській мають в своїй основі трилітерний корінь (рідше зустрічаються дві, чотири або п'ять кореневих літер), який несе в собі основне лексико-семантичне наповнення слова. Таким чином, словотвір (деривація) в арабській літературній мові відбувається в кілька способів: додавання префіксів, афіксів або інфіксів до кореневої основи або її «розбивання» цими інфіксами; застосування внутрішньої флексії; подвоєння однієї чи більше кореневих літер тощо [1, с. 8-10]. У будь-якому разі, незважаючи на кількість змін у лексемі від її споконвічного варіанту, можна легко виокремити кореневий склад та відстежити первісне значення лексеми. У свою чергу, етимологічний аналіз слова дозволяє відстежити первинне значення кореня, зрозуміти зв'язок цього слова з іншими, відслідкувати послідовність семантичних змін у його значенні протягом певного проміжку часу.

Проблеми етимології арабської мови цікавили вчених-арабістів протягом багатьох століть. Результатами цієї праці стали етимологічні словники, монографії з граматики та арабського словотвору [2; 3; 4]. Водночас на сьогодні немає робіт українських арабістів, присвячених етимології лексем, пов'язаних з морською справою та судноплавством в сучасній арабській літературній мові. Серед європейських та арабських науковців спостерігається брак досліджень згаданої вище тематики, що підтверджує важливість подальших досліджень у цій сфері. Це також обумовлено необхідністю всебічного аналізу етимології термінів, пов'язаних з мореплавством, морською торгівлею в арабській мові, що служить ключем до розуміння не тільки розвитку самих цих сфер

діяльності, а й ступеня їх взаємозв'язку з іншими культурами та мовами, адже судноплавство та морська торгівля протягом багатьох століть були інструментом комунікації, культурного обміну, торгівлі та економічної співпраці між провідними державами. У сучасному світі, завдяки значному розвитку нафтової промисловості в арабомовному регіоні, галузь морських перевезень користується ще більшим попитом ніж у минулі роки, тож лексичний склад мови змінюється та збагачується.

**Аналіз останніх досліджень.** Проблеми етимології в арабській мові не достатньо досліджені в українському мовознавстві, адже переважна більшість етимологічних розвідок здебільшого стосуються англійської, німецької та інших західноєвропейських мов [5; 6; 7; 8; 9; 10]. Ураховуючи тісні лінгвістичні взаємозв'язки між мовами, що зумовлені різноманітним запозичень, ці роботи також демонструють методи та теоретичні засади етимологічного аналізу лексем, які застосовують, зокрема в етимологічних дослідженнях арабської мови, іноземні вчені [10; 11].

Тематика етимології термінів, пов'язаних з мореплавством та морською справою, досліджується в декількох статтях українських вчених [12; 13]. Так, Цобенко О.В. у своїй роботі «Діахронічний аспект дослідження англійської морської термінології» узагальнює, що морська термінологія англійської мови переважно складається із запозичень та наголошує на необхідності подальших досліджень у цій галузі [12, с.2]. Водночас тісний взаємозв'язок між мовами, продемонстрований низкою запозичень, не тільки висвітлює картину історичної взаємодії країн у галузі морських перевезень та торгівлі, але й підтверджує широкий культурний обмін між цими народами, що відбувався протягом століть попри великі відстані та інші соціально-політичні відмінності.

Семантичну групу морської лексики на прикладі англійської мови також було розглянуто у роботі Шерстюк О.І. [13]. У своїй статті автор зазначає, що переважна більшість морської термінології має іншомовне походження та функ-

ціонує поруч зі значною кількістю споконвічно англійських лексем. У роботі також було вказано, що основним способом словотвору таких лексем є афіксація та словоскладання, рідше зустрічаються словосполучення, як результат окремого словотвірного процесу [13, с.193; с.196]. Водночас автор наголошує на тому, що запозичені терміни, так само як і суто англійські, продовжують трансформуватися, змінюючи лексичний склад англійської мови у цій семантичній групі.

Ґрунтовне етимологічне дослідження морської термінології арабської мови провів Мухаммад Зафер Альхазмі [14]. У своїй монографії він дослідив групу лексем, що стосуються судноплавства та морської торгівлі узбережжя Червоного моря Саудівської Аравії. Ця робота є істотним внеском в арабську лексикографію завдяки поглибленому лексико-семантичному аналізу важливої, але малодослідженої регіональної морської арабської лексики. Вона не тільки фіксує «вимираючий» корпус термінів, що знаходиться під загрозою забуття, але й підтверджує історичну проблему арабської лексикографії – тенденцію до документування тільки класичної арабської мови, що пояснює причину відсутності відповідних інструментів для вивчення термінології матеріальної та міської культури [14 с.8-9; с.11].

**Метою статті** є комплексний етимологічний аналіз вибірки лексем, пов'язаних із судноплаванням, морською справою, портовою справою, логістикою, торгівлею в сучасній арабській літературній мові. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

1) зібрати та систематизувати найбільш частотні лексеми з обраної тематики та розподілити їх за тематичними групами;

2) простежити семантичну еволюцію питомих арабських термінів, виявити кореневі літери, встановити словотвірну формулу, за якою було створено лексему;

3) виявити джерело запозичення, відстежити та проаналізувати семантичні зміни;

4) здійснити кількісні підрахунки з елементами статистичного аналізу для визначення найбільш частотних груп арабської морської термінології.

У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і лінгвістичних **методів**. До загальнонаукових належать аналіз і синтез, індукція та дедукція, що забезпечили систематизацію теоретичних положень, узагальнення фактичного матеріалу та формулювання висновків. Для безпосереднього вивчення мовних одиниць і встановлення їхніх структурно-семантичних та

етимологічних характеристик застосовано спеціальні лінгвістичні методи. Описовий метод – для систематизації та характеристики лексики морської торгівлі та судноплавства; порівняльний – для зіставлення лексем з їхніми з вихідними формами та виявлення шляхів запозичення; метод суцільної вибірки – для добору мовного матеріалу; кількісні підрахунки з елементами статистичного аналізу – для встановлення частотності та співвідношення питомої і запозиченої лексики; компонентний аналіз, етимологічний і семантичний аналізи – для дослідження внутрішньої семантичної структури, походження та актуальних значень лексичних одиниць у сучасній арабській літературній мові.

**Виклад основного матеріалу.** У ході дослідження було проаналізовано 130 лексем в галузі мореплавства, логістики, портової та митної діяльності, а також технічної механіки суден, навігації тощо, дібраних методом суцільної вибірки. Джерелом лексем слугували двомовні арабсько-англійський, англійсько-арабський, арабсько-український та англійсько-український словники [17; 18; 20; 21; 22; 23; 24; 25].

Аналіз лексем проводився у декілька етапів. Спершу всі слова було поділено за смисловими групами:

1) **Специфічна лексика морської галузі** – група, до якої було віднесено слова та словосполучення загальноморської тематики, наприклад, لوطُنْ – *флот, ескадра*, ءَانِيْمْ – *гавань, порт*, نَابِيْرْ – *штурман, капітан*;

2) **Назви суден, їх елементів та характеристик** – до цієї групи належать всі терміни на позначення типів суден, їх технічних характеристик, будови та обладнання, як-от: حَطْبْ – *палуба*, قَرُوْرْ – *яхта, лодка*, لَمْحْ – *вантажопідйомність*;

3) **Терміни на позначення морських природних явищ** – до цієї групи належать лексеми, що позначають природні явища на воді, наприклад, رَرْجْ – *відлив*, رَاِيْتْ – *морська течія*;

4) **Лексика портової діяльності та логістики** – найбільш чисельна група, до якої належать терміни на позначення логістичних процесів, навігації, ланцюгів поставок, митних процедур, товарообігу, роботи портів, документообігу морських перевезень, податкової системи тощо. Наприклад, يَكْرِمْجْ صِيْلَخْتْ – *вільна портова зона*, قَطَانَمْ – *митне оформлення*, لَالْغْتَسِنْ – *спорядження, суднове обладнання*.

Після розподілу на групи, кожному лексему було досліджено через етимологічні словники та інші документальні джерела, з'ясовано їх походження. Для питомих арабських термінів було визначено

кореневі літери, для слів іншомовного походження – їх першоджерело (мову, з якої запозичено), а також мову-посередник, через яку лексема потрапила в арабську мову.

До групи 1 «Специфічна лексика морської галузі» було дібрано 20 лексем, з яких 15 мають суто арабське походження, а 5 – іншомовне, що становить 75% та 25% відповідно від загальної кількості слів цієї лексичної групи. Прикладами питомих арабських термінів є такі: صَوْغٌ – занурення, (кореневі літери ص-و-غ, масдар від дієслова I породи صَاعٌ – *пірнати, занурюватися*); فافطصن – *швартування*, (кореневі літери ف-ص-ن, масдар від дієслова II породи ففص – *вишикувати в ряд*); أفرم – *гавань, притулок*, (кореневі літери ا-ف-ر, первісне значення цього кореня є *шишити, латати (тканину)*). Водночас, протягом років лексема набула сенсу *причалювати* стосовно кораблів та судів. يَرْحَبُ – *морське перевезення*, це словосполучення, зіставлене з двох слів: نَحْشٌ – *транспортування, відвантаження* та يَرْحَبُ – *морський*. Таким чином, дослівно це можна перекласти як *морське транспортування*.

У цій групі іншомовна лексика, як було зазначено вище, становить 25%. Розглянемо детально кожне із запозичених слів.

– Лексема قَنَاسِرْتٌ – *верф, суднобудівний завод*. Хоча це слово загалом вважається запозиченим, воно має арабські корені та є прикладом зворотнього запозичення. Зворотніми запозиченнями називають запозичені лексеми, мова-реципієнт яких одночасно є і першоджерелом [15, с.216]. Таким чином, лексема може декілька разів переходити з однієї мови в іншу, змінюючи свою форму або значення, та повернутися у вихідну мову у новому вигляді за посередництва інших мов [16, с.198]. Первісно слово قَنَاسِرْتٌ мало в арабській мові вигляд راد عان صلا – *дім/місце виготовлення, майстерня, верф*. Протягом XI–XIII ст. це словосполучення перейшло до європейських мов, у венеціанському діалекті італійської прийняло форму *darsena* або *darzana* та набуло значення *верф* або *док*. Потім лексема перейшла в італійську у вигляді *arsenale*, а в іспанську – *atarazana*. Протягом середніх віків, у період Османської імперії, ця лексема повернулася в арабську у вигляді *tersane* через турецьку мову, таким чином набувши теперішнього свого вигляду قَنَاسِرْتٌ. Упродовж десятиліть значення лексеми не змінювалося, зберігаючи основне значення – *верф*, набуто у венеціанському діалекті [17; 19].

– Лексема لوطُنٌ – *флот, ескадра* була запозичена з давньогрецької мови. Грецьке *stolos*, зі

значенням *експедиція, подорож, похід або ескадра* прийшло в арабську через турецьку або перську [19].

– Лексема لِبَاكٌ – *кабель (морський)* також мало своєю первісною мовою давньогрецьку, але прийшло до арабської через англійську або інші європейські мови [19].

– Лексема ءانِيْمٌ – *порт, гавань* також запозичене з давньогрецької мови, має у своїй основі *limēn* (або за іншою версією *ménos*) зі значенням *порт, гавань*. За однією версією, до арабської мови ці слова увійшли через арамейську, за іншою – через сирійську мову [19].

– Лексема ناطِبْتُ – *капітан*, прийшло до арабської мови з латини через італійську або французьку за посередництвом османської турецької та мало своїм джерелом латинське слово *caput* – *голова* [17].

– Група 2 «Назви суден, їх елементів та характеристик» налічує 39 лексем: з них 90% (35 лексем) – питома арабська лексика та 10% (4 лексеми) – запозичення. До арабських термінів належать: يِرَاصٌ – *мачта*; قَمْدَقٌ – *ніс судна*; لَمْحٌ – *вантажопідйомність, тоннаж*; قَدَائِقُ لَاقَلَجَعٌ – *штурвал*; عَارِشٌ – *вітрило* та інші.

Серед запозичених можна відзначити такі: قَرَابِئُ – *шлюпка*, що є запозиченням з європейських мов, імовірно, з італійської або, менш імовірно, з португальської. Скоріш за все, в італійській це слово має вигляд *canotto* – *човен, шлюпка*, і було пристосовано до фонетики арабської мови, до якої воно потрапило за посередництвом турецької або грецької мови. قَنِيْبَاكٌ – *кабіна, каюта*, є прикладом досить пізнього запозичення (прийшло в арабську мову в епоху інтенсивного товарообігу між арабськими країнами та Європою), хоча споконвічно лексема має латинське коріння *sarappa* – *хижа, хатина*, та в арабську прийшло вже з англійської *cabin* або французької *cabine* [17; 19].

Іншим цікавим прикладом є قَلْصَوْبٌ – *компас*. Лексема має латинське коріння та спочатку мала вигляд *bussola* – *коробка, скринька, шкатулка*, а потім перейшла до італійської мови у незмінному вигляді та набула значення *компас*, зберігаючи латинське написання *bussola*. В арабську мову лексема потрапила з італійської і є прикладом прямого запозичення [19]. قَيْلَاغٌ – *галера, легкий човен*, найбільш ймовірним є походження з грецької від *galeea* або латинського *galea*. Обидва терміни споконвічно використовувалися в значення *легкий човен, галера* та потрапили в арабську через активні морські контакти [17; 19].

До групи 3 «Лексика портової діяльності та логістики» належать 64 лексичні одиниці,

серед яких 89% (57 слів) мають суто арабське походження, а 11% (7 лексем) є запозиченнями. Серед питомих арабських лексем: *عاسرًا* – *швартування*, (кореневі літери *ر-س-و*, масдар від дієслова *عسّرًا* – *закріплювати*). Словосполучення *رَجًا* – *фрахт*, яке дослівно перекладається як *винагорода за вантаження*, також є прикладом суто арабського походження лексеми. *رَجًا* є масдаром від дієслова II породи *رَجَّأ* *здавати в оренду*, яке досить часто використовувалося саме в значенні *здавати в оренду (під фрахт) кораблі* (*رَجَّأ* (قن يفسل). У свою чергу, *نَحَّشَ* також є масдаром, але від дієслова I породи *نَحَّشَ* – *грузити, завантажувати (товар)*.

Серед запозичених лексем цієї групи є *كُرْمُجٌ* – *митниця*, похідне від латинського *commercium* або грецького *kommérkion* – *торгівля* або *податок на торгівлю*, що за посередництва турецького *gümriük* прийшло в арабську мову. Термін *تائيت سن جول* має грецьке коріння у вигляді *logistikē* або *logistikos*, що мало значення *розрахунки* та походило від дієслова *logizomai* – *міркувати*. Згодом воно перейшло у французьку з незначними змінами та отримало вигляд *logistique* та більш конкретизоване значення *логістика, організація перевезень*. В арабську мову ця лексема прийшла через запозичення з англійської у вигляді транслітерації слова *logistics*, що в арабській набуло вигляду *تائيت سن جول* з коренем *ي-ت-س-ن-ج-و-ل* та притаманним арабській мові афіксом множини *تا*, що, ймовірно, відповідає англійському закінченню *-s* на позначення множини у вихідному *logistics*.

Лексема *راسميس* – *брокер* є запозиченням з перської. У середньоперській мові вона мала вигляд *رادرمش* – *той, хто рахує*, в арабську прийшла через активні торговельні взаємодії з Персією, зазнала асимілювання та набула сучасного вигляду з незначною зміною сенсу, набувши значень *брокер* та/або *посередник*. Слово *جَدْوَمُنْ* – *бланк, форма* також є запозиченням з середньоперської мови та мало вигляд *نومن* – *показ, зразок*. До арабської мови воно увійшло так само як і *راسميس* за посередництва активних торговельних відносин арабських країн з Персією.

Лексема *قَرَوَانَم* на позначення *маневрування* або *маневри судна* прийшла в арабську з європейських мов. Слово має латинське коріння – *manuoperāri*, що означає *вправне переміщення* та застосовувалося у військовому та торговельному флоті. Потім воно перейшло до англійської мови у вигляді *maneuver*, у французьку – *manœuvre*, німецьку – *manöver* з однаковим значенням *маневр* або *маневрувати*. В арабську мову лексема прийшла за часів активної торгівлі араб-

ських країн з Європою та була пристосована до арабських граматичних та фонетичних норм за допомогою транслітерації.

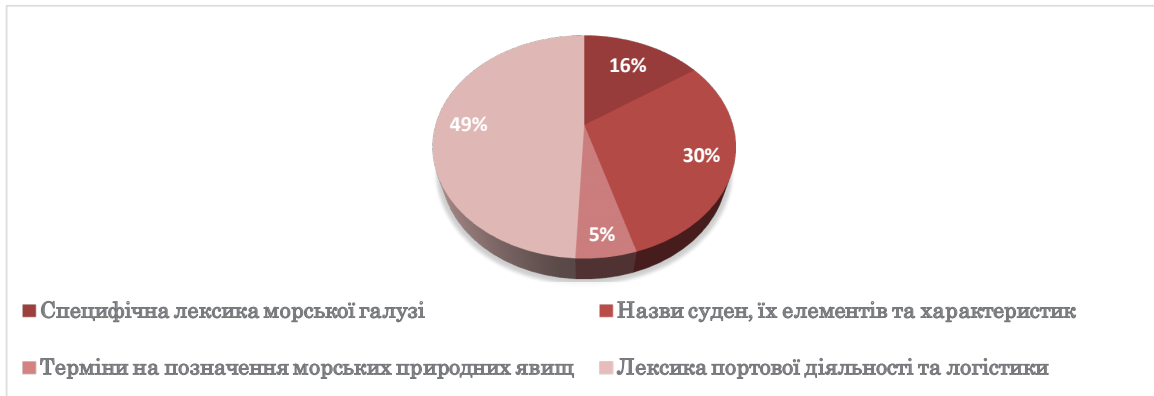
Група 4 «Термінологія морських явищ та природних елементів» є найменш чисельною та налічує всього 7 лексем, які є споконвічно арабськими. До цієї групи належать такі слова: *رَائِيَّت* – *морська/океанічна течія* утворене від кореня *ر-ي-ت*, що має значення *руху, течії, швидкого переміщення*. Іншим прикладом є лексема *رُجَج* зі значенням *відлив*, що пішло від кореня *ر-ز-ج*. Цей корінь має два основних значення, дуже несхожих між собою: 1) *різати, забивати, вбивати*; 2) *спадати, відходити (про воду)*. Саме від другого значення й утворився масдар – *відлив, спад води*. Термін *دَم* – *прилив* також є масдаром, але має в своїй основі корінь *د-د-م* з первісним значенням *втягувати, розтягувати, розширяти*. Лексема *فَانَق* – *морський канал* походить від кореня *ف-ن-ق* основними значеннями *вбирати, вміщувати*.

Наочно розподіл досліджуваної лексики за тематичними групами можна представити у вигляді діаграми 1.

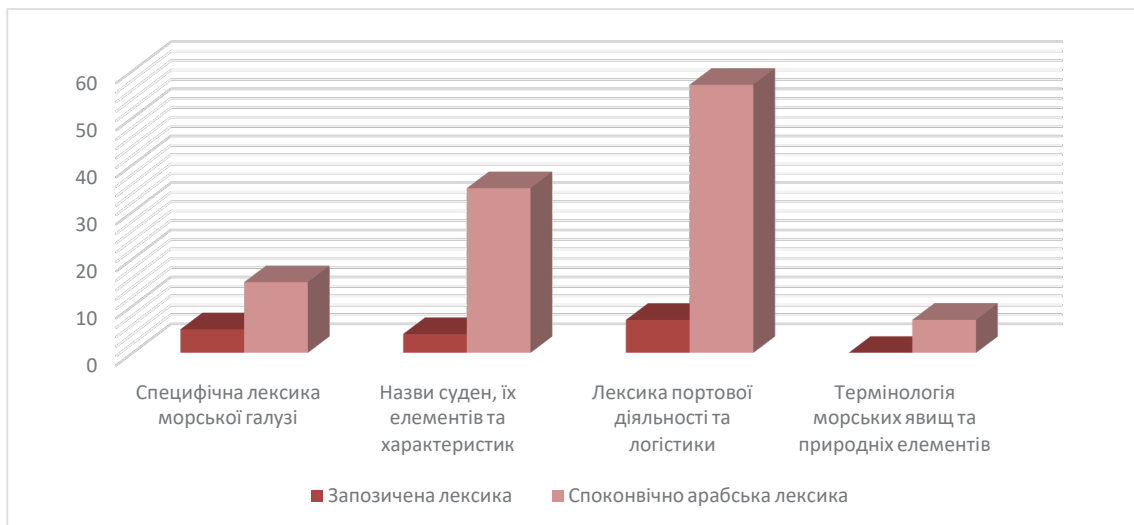
Співвідношення запозиченої та споконвічно арабської лексики у різних тематичних групах можна представити у вигляді діаграми 2.

Таким чином, можна дійти висновку, що терміносистема морської справи в арабській мові є живим організмом, який успішно інтегрує зовнішні впливи, зберігаючи при цьому стійкий внутрішній каркас, заснований на глибоких семітських традиціях. Результати дослідження не лише систематизують лексичний матеріал, а й створюють необхідне підґрунтя для подальшого вивчення регіональних діалектів та професійних говірок, які є наступним етапом у дослідженні лексичної групи арабського мореплавства.

**Висновки.** Проведене комплексне дослідження лексичного складу арабської мови у сфері судноплавства, морської справи та логістики дозволило систематизувати та проаналізувати 130 термінологічних одиниць, що функціонують в сучасній арабській літературній мові. Етимологічний аналіз підтвердив, що досліджувана лексика є динамічною системою, яка відображає як внутрішній розвиток мови, так і багатовікову історію міжкультурних контактів регіону. Розподіл дослідженого корпусу за семантичними групами засвідчив, що найбільш розгалуженою та чисельною є термінологія, пов'язана з портовою діяльністю, логістикою та економічними аспектами мореплавства, що пояснюється історичною роллю арабських країн як ключових торговельних вузлів та сучасним розвитком економіки регіону.



Діаграма 1. Розподіл досліджуваної лексики за тематичними групами



Діаграма 2. Співвідношення запозиченої та споконвічно арабської лексики у різних тематичних групах

Ключовою особливістю проаналізованого масиву лексики є абсолютне домінування питомих арабських слів над запозиченими у всіх виділених тематичних групах. Статистичні дані підтверджують стійкість арабської мовної традиції: частка питомих арабських слів коливається від 75% у групі **специфічних морських термінів** до 100% у групі **назв морських природних явищ**. Це свідчить про те, що арабська мова здебільшого покладається на власні словотворчі ресурси – кореневу систему та деривацію – для позначення понять навіть у високотехнічних галузях. Більшість термінів утворено від трилітерних коренів шляхом афіксації або внутрішньої флексії, значна кількість слів є масдарами, що набули предметного значення в процесі семантичної еволюції.

Водночас наявність запозичень, хоч і менш чисельних, яскраво ілюструє географію та історію морських контактів арабського світу. Етимологічний розбір виявив, що основними джерелами іншомовної лексики стали грецька

мова, латина та перська, а пізніші запозичення прийшли з англійської та французької мов. Характерною рисою цього процесу є наявність мов-посередників – турецької (османської) та європейських мов, через які стародавні терміни адаптувалися до арабської фонетики. Окремим вагомим результатом роботи стало виявлення та опис феномену зворотнього запозичення, який яскраво ілюструє цивілізаційний діалог Сходу і Заходу. Приклади термінів, що зародилися в арабському середовищі, були запозичені європейськими мовами в епоху морського панування арабів, а згодом повернулися в арабську мову в трансформованому вигляді, підтверджують тезу про взаємопроникнення морських культур. Таким чином, проведене дослідження не лише систематизує лексичний матеріал, але й заповнює лауну у вітчизняній арабістиці, пропонуючи новий погляд на морську термінологію як на дзеркало історико-культурних процесів, що відбувалися на перетині цивілізацій.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у польовому дослідженні морської термінології та лексикографічній фіксації

цього арабомовного матеріалу, що забезпечить збереження лінгвістичної та історичної спадщини.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ryding, Karin C. *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
2. Jassem Z. A. Arabic as a resolution to etymological uncertainty and controversy in English and Indo-European lexicography: A consonantal radical theory approach to the roots 'Frk, Vrg, Vrt, Frq'. *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)*. 2019. Vol. 7, No. 8. P. 1–13.
3. Zine Djili M., Kheniche S. The Arabic linguistic term in translated dictionaries: A critical reading of a selected sample from the linguistics dictionary by Georges Mounin, translated by Dr. Jamal Alhadhari. RA2LC. 2024. Vol. 12.
4. Saeed M. A. H. Influence of Arabic loanwords in enriching English language. *Global Scientific Journal (GSJ)*. 2022. Vol. 10, No. 11. P. 943–958.
5. Варинська А. М., Корнодудова Н. М. Становлення української морської термінології. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С. 296–308.
6. Полупанова Н. В., Гнот В. Г. Відкриті об'єднання спеціальних номінацій морської галузі. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри : матеріали V міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 24–25 квіт. 2015 р.). Одеса : ОНМУ, 2015. С. 254–257.
7. Фоміна І. Л. Формування української морської термінології та перші джерела її поповнення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 37(1). С. 76–78.
8. Огієнко М. Д. Semantic aspects of maritime terminology. *Слобожанський науковий вісник. Серія «Філологія»*. 2024. Вип. 6. С. 30–33.
9. Сваричевська А. П. Джерела та шляхи формування військово-морської термінології української мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 57, т. 3. С. 168–172.
10. Jassem Z. A. The Arabic origins of common religious terms in English: A lexical root theory approach. *International Journal of Research in Humanities and Social Sciences*. 2012. Vol. 1, No. 6. P. 59–71.
11. Yousif Mohammed T., Ali Ahmed M. Investigating of the etymology of the term synonymy bilingually in English and Arabic languages : Unpublished master's thesis. Khartoum : Sudan University for Science & Technology, 2016.
12. Цобенко О. В. Діахронічний аспект дослідження англомовної морської термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 36. С. 136–139.
13. Шерстюк О. І. Походження морських термінів в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 46(2). С. 193–197.
14. Alhazmi M. Z. S. *Maritime Terminology of the Saudi Arabian Red Sea Coast* : PhD Thesis. Exeter : University of Exeter, 2015.
15. Кошій О. Зворотні запозичення у новогрецькій мові. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43. С. 215–223.
16. Жабко К. О. Запозичення як процес взаємовпливу мов (на матеріалі новогрецької мови). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». 2015. Вип. 51. С. 197–199.
17. Almaany Arabic Dictionary. *العلم للجميع*. URL: <https://www.almaany.com> (дата звернення: 17.12.2025)
18. *Arabic-English Bilingual Visual Dictionary*. London : Dorling Kindersley, 2017. 360 p.
19. Doha Historical Dictionary. *Doha Historical Dictionary online*. URL: <https://dohadictionary.org> (дата звернення: 17.12.2025)
20. Lexilogos Arabic Dictionary Online. *Lexilogos Arabic Dictionary Online*. URL: [https://www.lexilogos.com/english/arabic\\_dictionary.htm](https://www.lexilogos.com/english/arabic_dictionary.htm) (дата звернення: 17.12.2025)
21. Sakhr Dictionary. *Sakhr English-Arabic and Arabic-English dictionary*. URL: <https://dictionary.alsharekh.org/> (дата звернення: 17.12.2025)
22. Англо-український словник. Cambridge Dictionary. URL: [https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english-ukrainian/#google\\_vignette](https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english-ukrainian/#google_vignette) (дата звернення: 17.12.2025)
23. Субх А., Кочержинський Ю. Сучасний українсько-арабський словник. *Серія «Схід»*. Київ : Дуліби, 2018.
24. Субх А., Кочержинський Ю., Ковальов І., Честнійша А. Сучасний арабсько-український словник Том 1. Київ, 2015.
25. Субх А., Кочержинський Ю., Ковальов І., Честнійша А. Сучасний арабсько-український словник Том 2. Тематичний словник. Київ, 2015.



Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 02.02.2026  
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026  
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026